

אוניברסיטת בן גוריון בנגב
הפקולטה למדעי הרוח והחברה
המחלקה למחשבת ישראל

סילבוס לקורס

דמותו של אליהו הנביא במדרשי האגדה ובספרות הרבנית

126-2-0291

תשע"ו

ד"ר עדיאל קדרי

הקורס יעסוק במסורות אגדיות סביב דמותו רבת הפנים של אליהו הנביא בספרות התלמודית והמדרשית. במהלך הקורס נעקוב אחר ההתפתחות ההיסטורית של מסורות אלה, נדון ביסודות הפרשניים שלהן ובמשמעויותיהן הרעיוניות.

פרשיות הוראה:

סיפורי אליהו בספר מלכים

אליהו בספר מלאכי

סיפורי אליהו במדרשים

אליהו בספרות החיצונית

מסורות מדרשיות על תפקידיו של אליהו באחרית הימים

אליהו בבית מדרשם של חז"ל

מסורות תנא דבי אליהו בתלמוד

אליהו במנהג ובהלכה

סדר אליהו

דרישות והרכב הציון:

נוכחות בשעורים חובה

יש להביא תנ"ך לכל שיעור

עבודה בכל אחד מן הסמסטרים (50% מהציון על כל אחת מן העבודות)

רפראט (למעוניינים בהחשבת הקורס כסמינר)

ביבליוגרפיה נבחרת:

1. א' אופנהיימר, 'טוהרת הייחוס בבבל התלמודית', ארוס אירוסין ואיסורים – מיניות ומשפחה בהיסטוריה, בעריכת י' ברטל וי' גפני, ירושלים תשנ"ח, עמ' 71-82.
2. א"א אורבך, 'מותי פסקה הנבואה', מעולמם של חכמים, ירושלים תשמ"ח, עמ' 9-20.
3. מ' איילי, 'אליהו מהיכן בא? ייחוסו ומוצאו של אליהו הנביא בדרשות חז"ל', טורא ג (1994), עמ' 43-66.

4. מ' איש-שלום, 'מבוא והוספות', סדר אליהו רבה וסדר אליהו זוטא (תנא דבי אליהו), ירושלים תש"ך, עמ' 1-150.
5. י' אלבוים, 'בין מדרש לספר מוסר: עיונים בפרקים א-ו ב'תנא דבי אליהו'', מחקרי ירושלים בספרות עברית א (תשמ"א), עמ' 44-54.
6. י' ארדר, 'מוטיב המדבר ומוטיב מורה הצדק בחזון המשיחי של אבלי ציון הקראים', מגילות ה-ו (תשס"ח), עמ' 31-47.
7. י' בכרך, יונה בן אמתי ואליהו, ירושלים 1984.
8. ב' בר-תקוה, 'אליהו הנביא בפיוטי ההבדלה', לאות זיכרון – מחקרים בשירה העברית ובמורשת ישראל, ספר זיכרון לאהרון מירסקי, בעריכת א' חזן וי' יהלום, רמת גן תשס"ז, עמ' 279-239.
9. ל' גינצבורג, אגדות היהודים, כרך ששי, חלק יח: אליהו הנביא, ירושלים תשס"ט, עמ' 11-45, הערות לחלק יח, עמ' 187-203.
10. י"מ גוטמן, 'אליהו הנביא באגדות ישראל', העתיד ה (תרפ"ג), עמ' 14-46.
11. ב' דב-פריס, 'אליהו הנביא באסכולוגיה המקראית', ספר בירם – מאמרים בחקר התנ"ך, ירושלים תשט"ז, עמ' 82-83.
12. מ' גרינברג, 'ואתה הסבת את לבם אחרנית (מל"א יח: לו)', מחקרים באגדה, תרגומים ותפילות ישראל לזכר יוסף היינימן, בעריכת ע' פליישר וי"י פטוחובסקי, ירושלים תשמ"א, עמ' נב-סו.
13. א"ש הרשברג, 'העיסה מהותה ותולדותיה', דביר ב (תרפ"ג), עמ' 92-100.
14. י' זקוביץ, 'קול דממה דקה' – צורה ותוכן במל"א יט', תרביץ נא (תשמ"ב), עמ' 329-346.
15. י' זקוביץ, 'אליהו ואלישע ב'שבח אבות עולם', בן-סירא מז, לו-מח, יט', עיוני מקרא ופרשנות ה (תש"ס), עמ' 163-177.
16. ר' ינקלביץ, 'משקלו של הייחוס המשפחתי בחברה היהודית בארץ ישראל בתקופת המשנה והתלמוד', אומה ותולדותיה, חלק א: העת העתיקה וימי הביניים, בעריכת מ' שטרן, ירושלים תשמ"ג, עמ' 151-162.
17. ע' ישראלי, 'קנאותו של אליהו במסורת המדרש ובספר הזוהר', דרך אגדה ו (תשס"ג), עמ' 103-124.
18. ש' ליברמן, 'בת קול', יוונית ויוונית בארץ ישראל, ירושלים תשכ"ג, עמ' 294-298.
19. י' מופס, 'בין דין לרחמים: תפילתן של נביאים', תורה נדרשת – חיבורים בשאלות יסוד בעולמו של המקרא, בעריכת מ' גרינברג, י' מופס וג"ד כהן, תל אביב תשמ"ד, עמ' 39-87.
20. ח' מיליקובסקי, 'אליהו והמשיח', מחקרי ירושלים במחשבת ישראל ב, ד (תשמ"ג), עמ' 496-491.
21. ח' מיליקובסקי, 'הביאה הכפולה של אליהו – בשמן המשיח ובזמן גוג', דרך אגדה ו (תשס"ג), עמ' 49-59.
22. א' מרגליות, אליהו הנביא בספרות ישראל, באמונתו ובחיי רוחו, ירושלים תש"ך.

23. א' סימון, 'מלחמת אליהו בעבודת הבעל – חלקו של הנביא בהשבת ישראל אל אלוהיו', קריאה ספרותית במקרא: סיפורי נביאים, ירושלים ורמת גן 1997, עמ' 189-278.
24. א' סמט, פרקי אליהו, ירושלים תשס"ג.
25. פ"ה פלאי, 'אליהו הנביא בבית מדרשם של חז"ל', והוא פלאי – ספר זיכרון לרב פרופסור פינחס פלאי, באר שבע תשנ"ח, עמ' 86-112.
26. ע' קדרי, 'תלמוד תורה ב"סדר אליהו" – המשנה הרעיוני בהקשרה ההיסטורי-חברתי', דעת 52-50 (תשס"ג), עמ' 35-59.
27. א' רופא, סיפורי הנביאים, ירושלים תשמ"ג, עמ' 112-114, 155-165.
28. ח' שוארצבום, 'אליהו הנביא ורבי יהושע בן לוי', ממקור ישראל וישמעאל – יהדות ואיסלאם באספקלרית הפולקלור, תל אביב תשל"ה, עמ' 168-182.
29. ע' שרמר, זכר ונקבה בראם – הנישואים בשלהי ימי הבית השני ובתקופת המשנה והתלמוד, ירושלים תשס"ד, עמ' 147-167.
30. M. M. Faierstein, 'Why do the Scribes Say That Elijah Must Come First', *Journal of Biblical Literature*, 100,1 (1981), 75-86.
31. L. Ginzberg, *An Unknown Jewish Sect*, New York 1976, pp. 209-256.
32. M. Hengel, *The Zealots – Investigations into the Jewish Freedom Movement in the Period from Herod I Until 70 A. D.*, Edinburgh 1989, pp. 146-177.
33. J. L. Kugel, *Traditions of the Bible*, Cambridge 1998, pp. 832-834.
34. M. Öhler, 'The expectation of Elijah and the presence of the Kingdom of God', *Journal of Biblical Literature*, 118,3 (1999), 461-476.
35. R. Hayward, 'Phinehas – the same is Elijah: The Origins of a Rabbinic Tradition', *JJS* 29,1 (1978), pp. 22-34
36. N. Wieder 'The Doctrine of the Two Messiahs Among the Karaites', *The Judean Scrolls and Karaism*, Jerusalem 2005. pp. 389-400.
37. A. Wiener, *The Prophet Elijah in the Development of Judaism – A Dept-Psychological Study*, London 1978.